

УДК: 327.56
Примљено: 14. априла 2009.
Прихваћено: 20. јуна 2009.
Оригинални научни рад

Српска политичка мисао
број 2/2009.
год. 16. vol. 24.
стр. 31-44.

Петар Матић

Институт за политичке студије, Београд

РАТ ЗА МЕКУ МОЋ

Резиме

У овом чланку аутор разматра меку моћ, као једну од најважнијих компоненти водећих светских сила. Тренутни трендови на глобалном плану показују да је америчка мека моћ у дубокој кризи и да је у току њена транзиција ка другим актерима у међународним односима. У последњем одељку рада, сагледава се приступ водећих држава развоју науке, једном од кључних ресурса у борби са конкурентским земљама.

Кључне речи: Мека моћ, транзиција моћи, циклуси моћи, међународни односи, дипломатија, наука, национални интереси

1. ЦИКЛУСИ И ТРАНЗИЦИЈА МОЋИ

Појам моћи заузима централно место у студијама међународних односа. Тврда и мека моћ нису одвојене и међусобно супротстављене категорије. Иако моћ није хомогена, ова два облика имају међузависни и допуњујући карактер. У појединим ситуацијама моћ није довољна и истовремено проистиче из могућности одређених актера да развије капацитете неопходне за остваривање властитих интереса, али и могућности њене конверзије у складу са потребама. У модерном добу, витални интереси се не могу постићи искључиво кроз употребу војних потенцијала. Они морају бити усклађени са виђењима других значајних чинилаца у међународној заједници и праћени дипломатским и медијским акцијама.

У очима теоретичара реалиста, а касније и неореалиста, тврда моћ се превасходно везује за економске и војне облике њеног испољавања. Читава плејада еминентних аутора попут Моргентуа, Каплана, касније Кисинџера, Бжежинског, Дала, а у новије време

Кејгана, Краутхајмера итд. тврду моћ, свеукупност војних и економских потенцијала, виде као критичну компоненту, неопходну за достизање кључних државних циљева. Моргентау у класичном делу „Политика међу нацијама: рат за моћ и мир“,¹⁾ међу елементе моћи убраја географски положај, природне ресурсе, индустријске капацитете, војну припремљеност, популацију, националне карактеристике, национални морал и квалитет дипломатије и владе. Наведени концепт наглашава да се моћ односи на могућност државе да зарад остваривања својих интереса уз употребу материјалних ресурса натера друге актере да чине оно што иначе не би.

Доба информатичке револуције, промењени односи снага у свету, уз стално присутну претњу употребе средстава масовног уништења, развили су потребу за осавремењивање теоријског разматрања појма моћи. Крај Хладног рата означио је сасвим нову етапу у међународним односима, коју карактерише унимултиполарност, постојање једне суперсиле и више крупних регионалних актера. Сва решења за крупне међународне проблеме, по Хантингтону, опредељиваће ставови једине преостале суперсиле, али ће она у зависности од ситуације увек деловати са неком регионалном силом.²⁾ Тренутни трендови показују да је време унимултиполарности за нама, уз ефекат слабљења једине суперсиле и поновног успостављања мултиполарности.

Категорија моћи није трајна, обележава је стално премештање, висока флуидност и дисперзивност. Са слабљењем једне државе, неизбежно долази до јачања друге/их. Овај феномен, циклично кретање моћи, теоријски су образложили Чарлс Доран и Вес Парсонс, указујући на тежњу кључних сила да са опадањем улазе у сукобе.³⁾ У средишту тенденције ка конфликтима налази се психолошки ефекат изазван деградацијом моћи и утицаја, који последично утиче на доношење мање рационалних одлука. Капацитет једне силе по наведеним ауторима, заснован је на две димензије. С једне стране њега чине бруто национални производ, популација, територија, безбедносни трошкови, војна сила, популација и степен развијености. Други сегмент односи се на институције, културу, дакле на мање видљиве облике моћи. У средишту теорије о цикличном кретању моћи у међународним односима налази се идеја да држа-

1) Hans Morgentau, „Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace“

2) Семјуел Хантингтон образлаже да на прелазу у нови миленијум постоји једна суперсила, али да поред ње егзистира више регионалних сила. Huntington, Samuel, Lonely Superpower, Foreign Affairs, Mar/Apr 99, Vol. 78.

3) Charles F. Doran, Wes Parsons, *War and the Cycle of Relative Power*, The American Political Science Review, Vol. 74, No. 4, 1980.

ве пролазе кроз фазе релативне моћи, постепеним доласком до врхунца, након кога следи неизбежно опадање и препуштање водеће улоге другима.

Теоријски сличан концепт, транзиција моћи формулисан је од стране Органског и Куглера.⁴⁾ Поменути теоријски модел развијен је у покушају објашњења узрока рата међу водећим силама. Као критични тренутак, време када је опасност од избијања сукоба највећа, Органски и Куглер означавају период у коме хегемонијална сила бива потискивана од стране највећег такмаца. Раздобље између два циклуса моћи, смењивање на челу система држава карактерише тенденција да до тада држава-хегемон, покушава да одржи *status quo*, уз примену свих расположивих средстава. С друге стране, растући центар моћи тежи да наруши постојећу равнотежу, све више уводећи своје вредности у међународни систем, што последично води у конфликт. Разлика у односу на теорију циклуса моћи, која говори о комплементарности тврде и меке моћи, огледа се пре свега у једностраном виђењу искључиво економских и војних потенцијала.

Глобализациони трендови и тенденције кретања ка скупљеном свету, довели су до још једног парадокса. Време успона и опадања крупних политичких актера битно се умањило. Историчар Најал Фергусон, кроз компаративну анализу империјалних кретања кроз време показује да савремене велике силе имају тежњу ка неупоредиво бржем напуштању главних улога на светској позорници.⁵⁾ За разлику од Рима, који је трајао неколико векова, и у извесној мери био настављен кроз Византију, савремене империје своју доминацију испољавају у оквиру једног века, док скорији примери указују на још већу компресију времена империјалности. Надмоћ Немачке, трајала је јако кратко, док је Совјетски Савез, доскора једини пандан америчкој глобалној доминацији заузимао истакнуто место у светској политици свега неколико деценија. Слабост економског и политичког система, уз истовремену употребу силе у територијалној експанзији и стварању интересних сфера, допринели су краху комунистичке идеологије, чији је главни промотер био управо СССР.

Иако су облици испољавања меке моћи највидљивији у модерном свету, епохи разгранатих информатичко-комуникацијских средстава, она није искључиво везана за савремену цивилизацију и историја указује на многобројне примере њеног коришћења. Она

4) Organski, A. F. K., Jacek, Kutler, *The Power Transition: A Retrospective and Prospective Evaluation, Handbook of War*, 1989.

5) Ferguson, Niall, *Empires with Expiration Dates*, *Foreign Policy*, September/October, 2006.

је била присутна још у временима Антике, где релевантан пример представља Пелопонески рат, у коме је војно снажнија Спарта била поражена од стране Атине, вођене економском снагом, али и великим културолошким утицајем и могућношћу за лакше ступање у савезништва. Вековима касније, царска Русија се налазила на врхунцу у доба владавине Катарине II Велике, услед развијености културе, иако је период Петра Великог забележен у историји као време највеће територијалне експанзије царства. Француска за време Луја XIV и кардинала Ришељеа је чинила далеко веће напоре од других европских сила у изградњи позитивног имиџа. И у средњовековној историји Србије, период краља Милутина остао је упамћен по изградњи манастира и највећем културном утицају, док се раздобље Душана Силног чешће повезује са ширењем граница.

Мека моћ, мада не термилошки, помиње се у радовима комунистичког теоретичара Антонија Грамшија. Грамши је чврсто веровао да би комбиновање различитих културолошких средстава, медијских наступа и политичких кампања, временом освојила умове и срца већине и допринела остваривању комунистичких идеала. Оваква употреба меке моћи испољила би се у идеолошком сукобу, кроз промоцију комунизма као највишег циља, а не у међудржавним односима.

У раздобљу између два светска рата, које је било прожето међудржавним сукобима и испољавањем круте силе. Кар је приметио да „моћ над мишљењем није ништа мање битна за политичке сврхе, него војна и економска моћ и увек је била блиско повезана са њима.“

Савремене теорије које изучавају појам и улогу меке моћи развијају се под снажним утицајем истраживања Џозефа Наја о потреби за очувањем културолошког и софистициранијег утицаја САД на друге нације и државе. Нај, за разлику од већине америчких истраживача међународних односа, а посебно оних који припадају тзв. неоконзервативном крилу, покушава да укаже на потребу за избегавањем сукоба, деловањем кроз различите облике дипломатије, кроз примамљивост, а не кроз конфликт. Отварање простора за шире увођење меке моћи карактеристично је за савремену епоху коју обележава страх од ратова базираних на тврдој моћи, који би последично могли да доведу до употребе средстава масовног уништења и потпуне деструкције савремене цивилизације.

Повећане могућности протока информација, кроз развој глобалних информатичко-комуникационих технологија и контрола над њима обезбеђује њихову употребу у политичке сврхе и утицај на формирање опште свести. Како је некадашњи израелски мини-

стар иностраних послова Ибан приметио „ништа не утиче више на револуцију у дипломатији од константног присуства јавности“.⁶⁾ Светски медији, попут најзначајнијих телевизијских станица, нису само фактор контроле над институцијама, већ често постају и оруђе у рукама влада. У књизи са контроверзним насловом „Рођена да предводи“, поменути аутор даје препоруке америчкој политичкој елити за један другачији приступ у вођењу спољне политике и остваривању националних интереса САД.⁷⁾ Кључни разлог за опадање америчке моћи он проналази управо у пречесто испољаваној употреби средстава тврде моћи, толико израженој након нестанка ривалског блока. Премда аутор инсистира на тези да би амерички изолационизам и повлачење из светских послова имале крајње негативан утицај на стабилност глобалног поретка, у раздобљу америчке супрематије, приметно је управо обратно. Нај слично као Пол Кенеди као критичну тачку америчке економске и војне доминације види 1945. годину, крај II Светског рата, који је довео до тоталне деструкције до тада водећих западноевропских економија.

Маршалов план, као и слични програми помоћи државама погођених катастрофалним последицама глобалног сукоба, формирале су слику добронамерне силе. Додатни напори на формирању међународних институција, попут УН, које су у временима биполаризма представљале стални преговарачки канал и омогућавале мирољубиво решавање конфликта рапидно су повећале популарност и утицај САД.

За разлику од Кенедија, који период након 1945. године обежава константним опадањем америчке моћи, Нај анализом истраживања обавештајних институција и водећих националних економских форума показује да је константан успон америчке моћи настављен још готово четврт века.

Преамбициозним ангажовањем, учешћем у великом броју криза широм света и вођењем једне крајње хегемонистичке спољне политике, дошло је до рапидног опадања свеукупне америчке моћи. Употреба тврде моћи, као једног њеног сегмента, у различитим „хуманитарним“ интервенцијама, рату против глобалног тероризма, стварање имица „злих“ сила или осовина зла, довели су, последично до смањивања меке моћи, доскора најзначајнијег потенцијала САД у односу на супарничке силе. Испољава се старо правило, да империјално расипање и коришћење свих расположи-

6) Eban Abba, *Interest and Conscience and Diplomacy*, Society, Vol. 23, No. 3, Springer, New York, 1986.

7) Nye, Joseph, S., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, 1990.

вих ресурса у многобројним сукобима, неизбежно доводи до постепеног пропадања водећих сила.

2. НОВА ПРЕРАСПОДЕЛА МЕКЕ МОЋИ

Добре примере за комбинацију употребе оба извора, тврде и меке, моћи можемо пронаћи у блиској прошлости. Један од најупечатљивијих примера представља Дејтонски мировни споразум, којим је окончан рат у Босни и Херцеговини. Након многобројних мировних иницијатива и преговора, под покровитељством УН, ЕУ или заједничких наступа европских и америчких преговарача, лидерску улогу у мировном процесу преузеле су САД. Могућности утицаја на друге велике актере уз константне претње војне силе дале су САД одрешене руке да у преговорима истовремено врше притисак на зараћене стране, али и на споредне актере у сукобу. Неуспех ЕУ да произведе утицај на стране у сукобу, може се објаснити чињеницом да европске државе још увек нису успеле да развију самостални војно-безбедносни идентитет. Премда је он још увек у развоју, у оквиру тзв. II стуба, Заједничке спољне и безбедносне политике⁸⁾, наведени механизам сарадње чланица ЕУ се у великој мери ослања на НАТО. Ово показује да су зараћене стране могле да пролонгирају тражење задовољавајућег решења, јер нису осећале војни притисак од стране Европе. Коначно потписивање означило је не само крај рата, већ и дипломатску и војну доминацију САД у светским пословима. Европа је испољила слабости у више области, показујући, пре свега нејединство и неодлучност. Упркос тврдњи да је ЕУ „мека“ сила, постало је очигледно да државе чланице нису спремне да учине уступке који би утицали на њихове националне интересе, остављајући барем утисак кохезивне спољне политике.

Покушај превазилажења постојећих проблема у области ЗСБП, кроз ширење капацитета, развијен је кроз одбачени модел уставног конституисања ЕУ. Пројекат спољнополитичког и безбедносног јачања ЕУ, представљен је на „Уставној конвенцији за суштинску улогу ЕУ у ЗСБП“. Инсистирање на наглашенијој улози Европе у решавању светских послова промовисано је под паролем „Сигурна Европа у бољем свету“. Упркос израженом незадовољству јавности према напретку у многобројним областима, стварање независније безбедносне политике још увек остаје само жеља

8) О заједничкој спољној и безбедносној политици ЕУ поближе видети у монографији Дејане Вукчевић, *Безбедност и Европска Унија*, ИПС, Београд, 2008.

већег броја грађана.⁹⁾ Тежиште развоја будућих заједничких војних снага, услед немогућности за постизање консензуса остављено је за будућност, а нагласак је стављен на војне коалиције две или више држава-чланица (Француско-Немачке војне снаге). Формирање јединствених снага присутно је још увек само у мировним операцијама, а то се најјасније може видети на примеру мисије ЕУЛЕКС. Недостатак консензуса, стално присутна поделу на земље „старе“ и „нове“ Европе, више „атлантски“ и више „европски“ оријентисане, додатно отежавају даљи напредак ка стварању јединственог спољнополитичког и безбедносног идентитета. Спорост доношења одлука, узрокована специфичношћу политичког система, подељеног на међувладине и комунитарне институције, у временима када је често неопходно брзо деловање додатно усложњавају наведени проблем. Поједини теоретичари стоје на становишту да отуђење елите од грађана може бити један од разлога који воде ка деградацији моћи. „Демократски дефицит“, недостатак легитимитета политичких институција ЕУ, исказан кроз јавно неповерење према њима, у великој мери одређује даљи развој Уније ка једној јединственијој и конзистентнијој политици.

Други значајан чинилац европске немогућности да повећа утицај у светским пословима је оличен у проблему енергетске безбедности. Недостатак најзначајнијих природних ресурса, нафте и гаса Европску Унију у великој мери ослања на Русију, доводећи је у стање готово потпуне енергетске зависности. С друге стране, САД задржавају своју доминацију у блискоисточном региону, уз истовремено коришћење тврде и меке моћи.

Слабљење утицаја САД било је нарочито изражено у пост-дејтонској фази, током оба председничка мандата Џорџа Вилијама Буша, стварајући нову констелацију мултиполаризма у свету. Приступи решавању нагомиланих светских проблема, били су обележени применом круте силе, напрезањем економије и занемаривањем других, дипломатских и не војних ресурса. Напуштање некадашњих савезника (Ирака у рату против Ирана и афганистанских Талибана у сукобу са СССР-ом), отворило је код многих држава сумње у истинске и праведне намере САД. Заправо, XX век, обележен америчком глобалном доминацијом, све до последњих декада карактерисала је растућа моћ „убеђивања“ САД, пре него коришћење сукоба. Викторија Де Грациа указује да је, „Америка владала снагом свога тржишта, надмоћношћу свог модела, а веома

9) Истраживања спроведена од стране агенције за истраживање јавног мњења Европске комисије „Еуробарометар“, показују да грађанство ЕУ даје изражену већинску подршку продубљивања безбедносних механизма ЕУ. Извор: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

мало силом оружја....¹⁰⁾ Дакле, у сукобу са идеолошким и геополитичким такмацем, критични ресурс САД налазио се у близости са многим државама, посебно западноевропским. У сукобу са некадашњим ривалом СССР-ом, Америка је своју доминацију испољавала нарочито кроз меку моћ. Овај приступ био је најизраженији у периоду између два светска рата. Биполаризам и Хладни рат обележила је трка у наоружању, тежња ка остваривању војне предности и експанзија два војно-политичка блока.

Последње деценије означиле су постепено одрицање од меке моћи, улагање у војне операције уз видљиву журбу ка остварењу сна о „американизованом“ свету. Илузије ничим спутане империјалности, распршене су одступањем од парадигме да „у ратовима будућности неће побеђивати онај који поседује највећу бомбу, већ онај који ће приповедати најбољу причу.“ Дубоко незадовољство многобројних нација и држава једном крајње макијавелистичком политиком САД, допринело је деградацији, постепеном опадању америчке меке моћи. Чак и односи са најблиским савезницима, дошли су у критичну фазу, занемаривањем или потпуним негирањем њихових интереса.

Долазак на чело новог председника, Барака Обаме, може означити једну сасвим нову етапу у односима са светом. У првим месецима његовог мандата, осетан је заокрет у спољној политици, који би требао да доведе до повратка пољуљаног угледа Америке, посебно у земљама Трећег света. Још током предизборне било је приметно, да ће садашњи амерички председник тежиште свог спољнополитичког деловања базирати углавном на инструментима који нису засновани на тврдој моћи. Он и тим око њега до сада су покренули читав низ нових иницијатива, попут затварања базе Гвантанамо, флексибилнијем приступу Кјото споразуму, решавање спорова са Ираном и Северном Корејом дипломатским средствима. Изузетак представља борба против глобалног тероризма, где је остављена могућност употребе свих расположивих средстава.

Кина као растући чинилац у међународним пословима све значајније утиче на постојећу расподелу како тврде, тако и меке моћи. Заправо, кинеско економско чудо преобликује не само Кину, већ и целокупни међународни амбијент. Кинеска „нова идеја“, модел обједињавања државног, политичког социјализма и економског капитализма, представља користан пример многобројним мање развијеним државама на путу њиховог економског развоја, али и тежњи ка очувању самосталности у међународном систему.

10) Victoria DeGrazia, *Irresistible Empire: America's Advance Through Twentieth Century Europe*, Harvard University Press, Cambridge, Mass, 2005

Овај, по многим карактеристикама „хибридни“ модел, представља озбиљан изазов за све покушаје унификавања и опште примене искључиво западног система вредности. Његове најважније одлике чине истовремена идеолошка постојаност и прагматички приступ, спремност на иновације и експериментисање, као и тежња ка промени друштва у целини. Специфична модернизација, великим делом базирана на древној кинеској филозофији, постепеном и дубинском приступу реформама, оставља довољно простора за непрестано ослушкивање економских и политичких кретања на глобалном нивоу.

Почетком деведесетих година, САД су своје вредности покушале да промовишу кроз тзв. „Вашингтонски консензус“. Његову основу чини покушај да се проблеми у до тада централизованим и диригованим економијама, посебно у источноевропским земљама, применом шок-терапије преоријентишу ка либералном, тржишном обрасцу. Захтев за брзином реформи и пресликавање већ постојећих норми у доскора крутим и затвораним системима створили су многобројне проблеме, доводећи многе од ових држава у стање потчињености једном политичком центру. Нови, „Пекиншки консензус“, омогућава свим државама постепени и независни развој. Премда се у суштини ослања на економију, многе његове сегменте чине политичке тежње Кине. Основу идеје чини управо одупирање америчкој економској и политичкој доминацији и превладавање тренутног status-quo-а. Кина више не представља искључиво регионалног актера. Она је свој утицај проширила на готово читав Пацифички регион, неке делове Африке, а преко своје многобројне емиграције наступа и у другим деловима света. Интересантан је пример Аустралије, једног од најважнијих савезника САД. Како показују истраживања, у очима њених грађана, Кина тренутно представља најпожељнијег економског партнера. Нешто преко 50% аустралијанаца верује да је режим слободне трговине са Кином позитиван, док истовремено само 34% подржава склапање истог са САД.¹¹⁾

Као одговор на овакав тренд САД покушавају да сузбију драматичан раст кинеске меке моћи сталним инсистирањем на кршењу људских права и медијским ратом.

И амерички и кинески аналитичари су сагласни да је предстојећи период од изузетне важности за обе силе. Американци су убеђени да ће већ крајем следеће декаде Кина без подршке неке друге државе, у свим облицима моћи у потпуности парирати САД.

11) О овоме поближе видети у Kurlantzick, Joshua, *Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World*, Yale University Press, 2007.

Уколико се тренутни трендови опадања америчког утицаја, уз све наглашенији раст кинеске меке моћи наставе, вероватан је и дисбаланс у корист Кине. Кинези, с друге стране, верују у „мирни развој”, несуклобљавање и постепено стицање стратешког преимућства у готово свим областима.

Готово ништа не одсликава тренутно стање Русије као виђење Ота фон Бизмарка да је “Русија из великих криза увек излазила ојачана”. Деведесете године, време председниковања Бориса Јељцина, у коме је Русија доживела један од највећих суноврата у својој историји, скоро је у потпуности заборављено. Садашњи тренутак Русије обележава потпуни повратак на светску сцену. Рат у Грузији око територија насељених већинским руским становништвом и гасни спор са Украјином који је довео до енергетског колапса у читавој Европи, показују да је руска мека моћ у нарастању. Ови сукоби, у којима је било очигледно да ни Грузија ни Украјина не могу изаћи као победници говоре да је у току борба за утицај у постсовјетском простору, али и на ширем плану. Било би крајње нелогично помислити да би се Грузија и Украјина одлучиле на такве кораке да нису имале подршку САД као свог највећег савезника. Поставља се питање какви су били интереси САД када су поменути спорови у питању? Да су владајући кругови у САД свесни нарастајуће меке моћи, може се јасно видети на овим примерима.

У случају рата у Грузији, дошло је до покушаја сузбијања нарастајућег утицаја Русије применом идеје да употреба војне силе готово неизбежно води ка деградацији меке моћи. На тај начин је отворен простор за критике руске политике и рестаурацију имица хегемонистичке и империјалне силе. Оно што том приликом, код водећих геостратешких планера САД није узето у обзир је да је у јавности земаља које се граниче са Русијом, Грузија обележена као кључни партнер САД у региону.

За разлику од Грузије, гасни спор са Украјином је био другачијег карактера. У њему није употребљена војна сила, а циљ је био сигнал европљанима да је Русија непоуздан партнер И да се са њом не може развијати “стратешко партнерство”.¹²⁾ Очигледно је да кроз овакав облик сарадње обе стране могу имати дугорочне користи. ЕУ може имати трајну сигурност у виду руских енергената, а Русија веће учешће у европским и последично у међународним односима.

12) О стратешком партнерству Русије и ЕУ детаљније погледати у Милошевић, Зоран, *Русија и ЕУ – стратешко партнерство или стратешка заблуда*, Политичка ревија 4/2008, ИПС, Београд, 2008.

Занимљив је и руски покушај да оствари продор на оним просторима који се традиционално посматрају као зона америчког утицаја. Унапређивање сарадње са државама Латинске Америке представља један од најзначајнијих спољнополитичких изазова Сједињеним Државама.

Подстицање спорта, културних манифестација, повратак изворној руској традицији, у потпуности негираној од стране совјетских комуниста, али и развојем привредних веза и улагањима на Западу даје се додатни импулс расту руске меке моћи.¹³⁾ Кроз самодовољност и независност у ресурсима, али и уз садашњу политику, Русија ће на лествици светских сила трајно задржати високо место.

3. НАУКА КАО МЕКА МОЋ

Америчко схватање државне моћи, која је предуслов успешне одбране националних интереса указује на три компоненте¹⁴⁾, међу којима је круцијална она која се односи на висококвалификоване људске ресурсе, који својим знањем обезбеђују сигурност и јасну визију друштвеног напретка. Бжежински у сагледавање поменутог „хуманог потенцијала“ у оквиру глобалног поретка уводи термин „хиперкласа“. Овај проблем је данас можда најизразитији, јер готово све високоразвијене државе и оне које претендују да то постану, улажу највеће напоре у развој научног и образовног сектора. Примера ради, САД су доскора издвајале за потребе науке чак 6% буџета, па податак о готово половини фундаменталних научних открића у светским размерама која долазе са њеног тла није нимало изненађујући. Угледни аналитичар Њу Јорк Тајмса Томас Фридман критикује бившу америчку администрацију, тврђом да је опадање америчке моћи производ преливања ових фондова и њихово коришћење у друге сврхе, што доводи до немогућности „иновирања“.¹⁵⁾ Повод за његову критику представља улагање фи-

13) Све поменуте одлике и о новом утицају Русије у међународним пословима видети у Ђурковић, Миша, *Русија и откривање меке моћи*, Национални интерес, 4/2008, ИПС, Београд, 2008.

14) Ово схватање односи се на трихотомну поделу ресурса: хардвер, економско-војне ресурсе; софтвер, управљање високим технологијама; хјуманвер, улагање и постизање преимућства у људским ресурсима. У односу према другим силама, супрематија САД се огледалала у поседовању све три поменуте карактеристике. Русија, и у ширем контексту СССР доскора нису располагали довољно развијеним софтвером, док су у друга два елемента равноправно парирали САД. Јапан и његову немогућност да оствари ширу доминацију обележава недостатак у хардверу, односно у делу који се односи на независне и јаке војне снаге

15) Friedman, Thomas, *Georgia on my mind*, New York Times, 7. Sept. 2008.

нансијских средстава у Грузију, једног од најважнијих америчких савезника у постсовјетском простору.

Да је наука национални приоритет у САД, може се видети и по размишљањима оних који се налазе у самом врху америчке државе. У заједничком раду, презентованом на форуму „Наука у оквиру националног интереса“, бивши амерички председник Бил Клинтон и потпредседник Ал Гор постављају науку на сам врх лествице највиших државних и националних циљева. Они истичу потребу да САД и даље остану водеће по броју фундаменталних научних открића, а као најозбиљнији проблем виде тешкоће у обезбеђивању знања и вештина за високотехнолошке послове, неопходне за задржавање лидерске улоге у различитим областима научних истраживања.¹⁶⁾ Међу кључне стратешке циљеве који се могу постићи још значајнијим улагањима у науку, некадашњи највиши званичници убрајају дугорочни економски раст, продуктивнију и одговорнију владу и светско лидерство у математици, базичним и техничким наукама. И садашња администрација Барака Обаме ће, судећи према најавама из њеног врха главнину свог деловања усмерити управо у овом правцу.

И ЕУ, као и државе чланице, самостално покушава да одржи висок ниво научно-технолошког развоја. Европски параметри претпостављају издвајање најмање једног процента буџета за потребе науке, а у најнапреднијим чланицама се креће око 3%. Многе европске државе су покренуле самосталне програме који би омогућили прилив висококвалификоване радне снаге. Неопходно је поменути да је Немачка током деведесетих година покренула више иницијатива за привлачење иностране висококвалификоване радне снаге, са нагласком на сектор информационих технологија. Европска Унија је створила читав низ аранжмана за финансирање науке, како у мање развијеним чланицама, тако и кроз предприступне фондове.

Кина и Русија такође улажу значајна финансијска средства у развој науке. Задржавајући традиционалне системе образовања, обе државе показују да неће одступити од неких опробаних формула, које су донеле много позитивних резултата. Русија у многим областима образовања представља светског лидера. За разлику од периода совјетске “науке под терором”, данашња руска наука располаже више космополитским и компаративним приступом. Од тренутака готово искључиво извоза базираног на сировинама, у протеклих неколико година долази до отварања нових програма са

16) Clinton, William, Gore, Albert, *Science in the National Interest*, рад изложен у оквиру форума „Наука у националном интересу“, 31. Јан-1. Феб. 1994, Washington.

циљем конверзије потенцијала знања у добробит државе и становништва. Формирање засебних фондација за развој науке у Русији представљају значајну новину. Овим путем, Русија је у потпуности избрисала совјетски модел финансирања и управљања науком.

Кина је у протеклим декадама уложила изузетне напоре у осавремењавању науке. Поље научних истраживања ће и у будућности представљати главну полугу развоја Кине. Као и друге области, наука у Кини бележи постепени, али константни напредак. У готово свим пољима науке, далекоисточни див је успео или се у потпуности примакао својим највећим конкурентима.

ЛИТЕРАТУРА

- Charles F. Doran, Wes Parsons, *War and the Cycle of Relative Power*, The American Political Science Review, Vol. 74, No. 4, 1980.
- Nye, Joseph, S., *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, 1990.
- Nye, Joseph, S., *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower can't go it alone*, Oxford University Press, 2002.
- Ђурковић, Миша, *Русија и откривање меке моћи*, Национални интерес 4/2008, ИПС, Београд, 2008.
- Clinton, William, Gore, Albert, *Science in the National Interest*, рад изложен у оквиру форума „Наука у националном интересу“, 31. Jan-1. Feb. 1994, Washington
- Kurlantzick, Joshua, *Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming the World*, Yale University Press, 2007.
- Милошевић, Зоран, *Русија и ЕУ – стратешко партнерство или стратешка заблуда*, Политичка ревија 4/2008, ИПС, Београд, 2008.
- Вукчевић, Дејана, *Безбедност и Европска Унија*, ИПС, Београд, 2008.

Petar Matic

THE WAR FOR “SOFT POWER”

Summary

In this article author examines soft power as one of most important componenets of leading world powers. Contemporary trends are showing deep crisis of American soft power and its transition towards other important actors in international relations. In last part of this work author indicates science as one of the critical resources in struggle with concurrent states.

Key Words: Soft power, Power transition, Power cicluses, Interntational relations, Diplomacy, Science, National interests

